ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Philip Roth

Χέντερσον, ὁ βασιλιὰς τῆς βροχῆς (1959)*

ΜΟΛΙΣ ΕΞΙ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ τὸ *Οἱ περιπέτειες τοῦ Ὄγκι Μάρτς*, νά τον πάλι, σπάει τὰ δεσμά του. Ἀλλὰ ἐνῶ στὸ *Ὄγκι* ἀποτινάζει ἀπὸ πάνω του τὶς συμβάσεις τῶν δύο πρώτων «τυπικῶν» βιβλίων του, στὸ *Χέντερσον, ὁ βασιλιὰς τῆς βροχῆς* ἀπελευθερώνεται καὶ ἀπὸ τὸ *Ὄγκι*, ἕνα βιβλίο ποὺ μόνο τυπικὸ δὲν ἦταν. Ἡ ἐξωτικὴ τοποθεσία, ὁ ἡφαιστειώδης ἥρωας ποὺ τὰ κάνει ὅλα μαντάρα στὴ ζωή του μὲ κωμικὸ τρόπο, ἡ ἐσωτερικὴ πάλη καὶ ἡ μόνιμη λαχτάρα του, ἡ ἀχόρταγη ἀναζήτηση τῆς μαγείας, ἡ μυθικὴ (Ραϊχιανή;) ἀναγέννηση μετὰ τὸ ὁρμητικὸ ξέσπασμα τῶν μπλοκαρισμένων συναισθημάτων — ὅλα αὐτὰ εἶναι ὁλοκαίνουργια.

Ἂν ἀποπειραθοῦμε νὰ βάλουμε ὑπὸ τὴν ἴδια σκέπη δύο τελείως διαφορετικὰ ἐγχειρήματα, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἀφρικὴ τοῦ Μπέλοου ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Χέντερσον ὅ,τι τὸ καφκικὸ χωριὸ τοῦ πύργου γιὰ τὸν Κ., παρέχει δηλαδὴ στὸν ξένο ἥρωα τὸ ἰδανικό, ἄγνωστο πεδίο δοκιμῆς γιὰ νὰ πραγματώσει τὴ βαθύτερη, ἀξερίζωτη ἀνάγκη του: «νὰ ἀφυπνιστεῖ πνευματικά», ἂν μπορεῖ, μέσω τῆς χρήσιμης, ἐντατικῆς ἐργασίας. Τὸ «θέλω» τοῦ Γιουτζὶν Χέντερσον, αὐτὴ ἡ πρωτογενὴς κραυγὴ

---

* Τὸ κείμενο τοῦ Ρὸθ εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἄρθρο του «Re-reading Saul Bellow», ποὺ πρωτοδημοσιεύτηκε στὸ *New Yorker* καὶ περιλαμβάνεται στὴ συλλογὴ ἄρθρων καὶ δοκιμίων του μὲ τίτλο *Shop Talk*.

ἀγωνίας χωρὶς ἀντικείμενο, θὰ μποροῦσε ἐξίσου ἄνετα νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν Κ. Ἐκεῖ ὅμως τελειώνουν ὅλες οἱ ὁμοιότητες. Ἀντίθετα μὲ τὸν καφκικὸ ἥρωα ποὺ ἐμποδίζεται διαρκῶς νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἐπιθυμία του, ὁ Χέντερσον εἶναι ἡ ἀκυβέρνητη ἀνθρώπινη ἰσχὺς ποὺ καταφέρνει ὡς ἐκ θαύματος νὰ βρεῖ διέξοδο χάρη στὴ λυσσαλέα ἐπιμονή της. Τὸ Κ., ἁπλῶς ἕνα ἀρχικό, ὑπονοεῖ μιὰ ἀπουσία βιογραφίας —καὶ τὴν τραγικότητα ποὺ συνεπάγεται κάτι τέτοιο—, ἐνῶ ἡ βιογραφία τοῦ Χέντερσον εἶναι βαριὰ κι ἀσήκωτη. Ὁ Χέντερσον, ἕνας μέθυσος, ἕνας γίγαντας, ἕνας μὴ Ἑβραῖος μεσήλικας πολυεκατομμυριοῦχος σὲ διαρκὴ κατάσταση συναισθηματικῆς ταραχῆς, βρίσκεται στριμωγμένος μέσα στὸ χάος καὶ τὴν ἀταξία ποὺ συνιστοῦν «οἱ γυναῖκες μου, οἱ φιλενάδες μου, τὰ παιδιά μου, τὸ ἀγρόκτημά μου, τὰ ζῶα μου, οἱ συνήθειές μου, τὰ χρήματά μου, τὰ μαθήματα μουσικῆς, τὰ μεθύσια μου, οἱ προκαταλήψεις μου, ἡ βιαιότητά μου, τὰ δόντια μου, τὸ πρόσωπό μου, ἡ ψυχή μου!» Ἐξαιτίας ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ τῶν σφαλμάτων του, ὁ Χέντερσον θεωρεῖ τὸν ἑαυτό του ἕναν ἄρρωστο ἄνθρωπο. Φεύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα του (ὅπως καὶ ὁ συγγραφέας ποὺ τὸν ἐμπνεύστηκε) γιὰ νὰ πάει σὲ μιὰ ἤπειρο ποὺ κατοικεῖται ἀπὸ φυλὲς μαύρων, οἱ ὁποῖοι ἀποδεικνύονται ἡ γιατρειά του. Γιὰ τὸν Χέντερσον ἡ Ἀφρικὴ εἶναι φάρμακο καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ παρασκευαστὴς τοῦ γιατρικοῦ του.

Πρόκειται γιὰ ἕνα πανέξυπνο, ἀστεῖο καὶ ὁλόφρεσκο δημιούργημα, γιὰ μιὰ δεύτερη τεράστια ἀποδέσμευση, ἕνα βιβλίο ποὺ θέλει νὰ εἶναι σοβαρὸ καὶ ταυτόχρονα νὰ μὴν εἶναι (καὶ τὸ πετυχαίνει), ἕνα βιβλίο ποὺ προσφέρεται γιὰ ἀκαδημαϊκὴ ἀνάγνωση ἐνῶ παράλληλα τὴ χλευάζει καὶ τὴ διακωμωδεῖ, ἕνα συγγραφικὸ πυροτέχνημα, ἀλλὰ εἰλικρινὲς πυροτέχνημα — ἕνα θεότρελο ἔργο, γραμμένο μὲ τὸ ἀνάλογο θεότρελο κῦρος.

Μετάφραση
Πάνος Τομαράς

1.

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΛΟΓΟΣ γιὰ τὸ ταξίδι μου στὴν Ἀφρική; Δὲν ὑπάρχει σύντομη ἐξήγηση. Τὰ πράγματα πήγαιναν ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερο καὶ πολὺ σύντομα περιπλέχθηκαν ὑπερβολικά.

Ὅταν σκέφτομαι σὲ τί κατάσταση βρισκόμουν στὰ πενήντα πέντε μου, τότε ποὺ ἀγόρασα τὸ εἰσιτήριο, μὲ πιάνει θλίψη. Τὰ γεγονότα ἀρχίζουν νὰ μὲ πιέζουν κι ἀμέσως αἰσθάνομαι ἕνα σφίξιμο στὸ στῆθος. Ξεκινάει ἕνας ἀκατάσχετος χείμαρρος ἀπὸ σκέψεις — οἱ γονεῖς μου, οἱ γυναῖκες μου, οἱ φιλενάδες μου, τὰ παιδιά μου, τὸ ἀγρόκτημά μου, τὰ ζῶα μου, οἱ συνήθειές μου, τὰ χρήματά μου, τὰ μαθήματα μουσικῆς, τὰ μεθύσια μου, οἱ προκαταλήψεις μου, ἡ βιαιότητά μου, τὰ δόντια μου, τὸ πρόσωπό μου, ἡ ψυχή μου! Μοῦ 'ρχεται νὰ φωνάξω: «Μή, πίσω, ποὺ νὰ πάρ' ἡ ὀργή, ἀφῆστε με ἥσυχο!» Πῶς νὰ μὲ ἀφήσουν ἥσυχο ὅμως; Μοῦ ἀνήκουν. Εἶναι δικά μου. Καὶ μὲ πλακώνουν ἀπ' ὅλες τὶς μεριές. Κι ἀκολουθεῖ τὸ χάος.

Ὅμως ὁ κόσμος, ποὺ πίστευα ὅτι μὲ καταδυνάστευε, ἔχει πάψει νὰ ξεσπάει τὴν ὀργή του ἐπάνω μου. Ἂν θέλω νὰ εἶμαι σαφὴς καὶ νὰ σᾶς ἐξηγήσω γιατί πῆγα στὴν Ἀφρική, πρέπει ν' ἀντικρίσω κατάματα τὰ γεγονότα. Ἂς ἀρχίσω λοιπὸν ἀπὸ τὰ χρήματα. Εἶμαι πλούσιος. Κληρονόμησα ἀπὸ τὸν πατέρα μου τρία ἑκατομμύρια δολάρια, μετὰ τὸ φόρο κληρονομιᾶς, ἀλλὰ πάντα θεωροῦσα τὸν ἑαυτό μου ἀλιτήριο, καὶ εἶχα τοὺς λόγους μου, ὁ κυριότερος ἐκ τῶν ὁποίων

ἦταν ὅτι συμπεριφερόμουν σὰν ἀλήτης. Στὶς προσωπικές μου στιγμές, ὅταν τὰ πράγματα ἔφταναν σὲ πολὺ ἄσχημο σημεῖο, συχνὰ κατέφευγα στὰ βιβλία γιὰ νὰ βρῶ παρήγορα λόγια, καὶ μιὰ μέρα διάβασα: «Ἡ συγχώρεση τῶν ἁμαρτημάτων εἶναι ἀτέρμονη, καὶ δὲν ἔχει ὡς προϋπόθεση τὴν ἀρετή». Αὐτὸ μοῦ ἔκανε τόσο μεγάλη ἐντύπωση, ὥστε τὸ ἐπαναλάμβανα συνεχῶς ἀπὸ μέσα μου. Ὕστερα ὅμως ξέχασα σὲ ποιό βιβλίο ἦταν. Σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ χιλιάδες ποὺ μοῦ ἄφησε ὁ πατέρας μου, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ εἶχε γράψει ὁ ἴδιος. Ἔψαξα σὲ δεκάδες τόμους, ἀλλὰ τὸ μόνο ποὺ βρῆκα ἦταν χρήματα, καθὼς ὁ πατέρας μου χρησιμοποιοῦσε χαρτονομίσματα σὰν σελιδοδεῖκτες — ὅ,τι τύχαινε νὰ ἔχει στὴν τσέπη του, πεντοδόλαρα, δεκαδόλαρα ἢ εἰκοσαδόλαρα. Ἀνακάλυψα χαρτονομίσματα ποὺ εἶχαν καταργηθεῖ πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια, τὰ μεγάλα ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Ἐμφυλίου πολέμου. Χάρηκα ὅταν τὰ εἶδα, ἐπειδὴ θυμήθηκα τὰ παλιά, καί, ἀφοῦ κλείδωσα τὴν πόρτα τῆς βιβλιοθήκης γιὰ νὰ μὴν μποῦν μέσα τὰ παιδιά, πέρασα ἕνα ὁλόκληρο ἀπόγευμα ἀνεβασμένος σὲ μιὰ σκάλα, τινάζοντας βιβλία γιὰ νὰ πέσουν τὰ χρήματα στὸ πάτωμα. Δὲν κατάφερα ὅμως νὰ βρῶ ἐκείνη τὴν πρόταση σχετικὰ μὲ τὴ συγχώρεση.

Ἑπόμενο θέμα πρὸς συζήτηση: Εἶμαι ἀπόφοιτος ἑνὸς κορυφαίου πανεπιστημίου — δὲν ἔχω λόγο νὰ ἐκθέσω τὸ συγκεκριμένο ἐκπαιδευτικὸ ἵδρυμα κατονομάζοντάς το. Ἂν δὲν μὲ ἔλεγαν Χέντερσον, ἂν δὲν ἤμουν γιὸς τοῦ πατέρα μου, θὰ μὲ εἶχαν διώξει μὲ τὶς κλοτσιές. Ὅταν γεννήθηκα, ζύγιζα ἕξι τριακόσια, ὁ τοκετὸς ἦταν δύσκολος. Καὶ ὕστερα μεγάλωσα. Ὕψος ἕνα ἐνενήντα πέντε. Βάρος ἑκατὸν τέσσερα κιλά. Πελώρια κεφάλια, μὲ σγουρὸ μαλλὶ σὰν προβιά. Καχύποπτα μάτια, συνήθως μισόκλειστα. Τρόποι ἀλαζο-

νικοί. Μεγάλη μύτη. Ἤμουν τὸ μόνο παιδὶ ποὺ ἐπέζησε ἀπὸ τρία ἀδέρφια. Ὁ πατέρας μου ἐπιστράτευσε ὅλη του τὴν εὐσπλαχνία γιὰ νὰ μὲ συγχωρήσει, καὶ δὲν νομίζω ὅτι τὰ κατάφερε ποτὲ ἀπόλυτα. Ὅταν ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ παντρευτῶ, προσπάθησα νὰ τὸν εὐχαριστήσω, ἐπιλέγοντας μιὰ κοπέλα ἀπὸ τὴν κοινωνική μας τάξη. Ἐξαιρετικὴ γυναίκα, ὄμορφη, ψηλή, χαριτωμένη, γερή, μὲ μακριὰ χέρια καὶ χρυσαφένια μαλλιά, συνεσταλμένη, καρπερὴ καὶ ἥσυχη. Νομίζω πὼς κανένας ἀπὸ τὴν οἰκογένειά της δὲν θὰ μὲ κακίσει ἂν συμπληρώσω ὅτι εἶναι καὶ σχιζοφρενής, γιατὶ σίγουρα εἶναι. Ἐξάλλου κι ἐγὼ θεωροῦμαι τρελός, καὶ ὄχι ἄδικα — εἶμαι κυκλοθυμικός, ἀγροῖκος, καταπιεστικὸς καὶ πιθανῶς παράφρων. Μὲ βάση τὶς ἡλικίες τῶν παιδιῶν, ἤμασταν παντρεμένοι γιὰ καμιὰ εἰκοσαριὰ χρόνια. Τὰ παιδιὰ εἶναι ὁ Ἔντουαρντ, ἡ Ράισι, ἡ Ἄλις, σὺν τὰ ἄλλα δύο — Χριστέ μου, ἔχω μπόλικα παιδιά. Ὁ Θεὸς νὰ τὰ ἔχει καλά.

Μὲ τὸν δικό μου τρόπο, δούλευα πολὺ σκληρά. Εἶναι πολὺ κουραστικὸ νὰ ὑποφέρεις ἀσταμάτητα, καὶ συχνὰ κατέληγα μεθυσμένος πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι. Λίγο μετὰ τὴν ἐπιστροφή μου ἀπὸ τὸν πόλεμο (ἤμουν πολὺ μεγάλος γιὰ νὰ πολεμήσω, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχε περίπτωση νὰ μὴν τὸ κάνω. Πῆγα στὴν Οὐάσινγκτον καὶ ἄσκησα πίεση σὲ κάποιους, ὥσπου μοῦ ἐπιτράπηκε νὰ καταταγῶ) πήραμε διαζύγιο μὲ τὴ Φράνσις. Αὐτὸ συνέβη μετὰ τὴ μέρα τῆς Νίκης τῶν Συμμάχων στὴν Εὐρώπη. Ἢ μήπως ἦταν πιὸ μετά; Ναί, θὰ πρέπει νὰ ἦταν τὸ 1948. Τέλος πάντων, τώρα ἐκείνη βρίσκεται στὴν Ἑλβετία, μαζὶ μὲ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά μας. Δὲν ἔχω ἰδέα τί τὸ θέλει τὸ παιδί, ἀλλὰ τὸ ἔχει μαζί της, καὶ δὲν μὲ πειράζει. Τῆς εὔχομαι νὰ εἶναι καλά.

Ἐνθουσιάστηκα μὲ τὸ διαζύγιο. Μοῦ πρόσφερε τὴν εὐκαιρία γιὰ μιὰ καινούργια ἀρχὴ στὴ ζωή μου.

Εἶχα ἤδη διαλέξει καινούργια σύζυγο καὶ δὲν ἀργήσαμε νὰ παντρευτοῦμε. Ἡ δεύτερη γυναίκα μου λέγεται Λίλι (πατρικὸ ὄνομα: Σίμονς). Ἔχουμε δίδυμα ἀγόρια.

Καὶ τώρα αἰσθάνομαι νὰ μὲ κατακλύζει ὁ ἀκατάσχετος χείμαρρος — φέρθηκα ἀπαίσια στὴ Λίλι, χειρότερα ἀπ' ὅ,τι στὴ Φράνσις. Ἡ Φράνσις ἦταν πιὸ ἀποστασιοποιημένη, κι αὐτὸ τὴν ἔσωσε λιγάκι, ἀλλὰ ἡ Λίλι δεινοπάθησε. Ἴσως ἡ ἀλλαγὴ πρὸς τὸ καλύτερο νὰ μὲ ἀποσυντόνισε, εἶχα προσαρμοστεῖ στὴν κακοπέραση. Ὅποτε ἔκανα κάτι ποὺ δὲν ἄρεσε στὴ Φράνσις, συχνὰ δηλαδή, ἐκείνη μοῦ γυρνοῦσε τὴν πλάτη καὶ ἀπομακρυνόταν. Ἦταν σὰν τὴ σελήνη τοῦ Σέλεϊ, πλανιόταν ἀσυντρόφευτη.* Ὄχι ἡ Λίλι ὅμως. Μπροστὰ στὸν κόσμο τῆς μιλοῦσα ἀπότομα κι ὅταν ἤμασταν οἱ δυό μας τὴν ἔβριζα. Μπλέχτηκα σὲ καβγάδες σὲ ἐπαρχιακὰ μπὰρ κοντὰ στὸ κτῆμα μου καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ μὲ μπαγλάρωσαν. Πῆγα νὰ τὰ βάλω μαζί τους, κι ἂν δὲν ἤμουν τόσο ἐπιφανὴς φυσιογνωμία στὴν κομητεία, θὰ μὲ εἶχαν σπάσει στὸ ξύλο. Ἡ Λίλι ἦρθε καὶ πλήρωσε τὴν ἐγγύηση γιὰ νὰ βγῶ. Ὕστερα τσακώθηκα μὲ τὸν κτηνίατρο γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ γουρούνια μου, καθὼς καὶ μὲ τὸν ὁδηγὸ ἑνὸς ἐκχιονιστήρα στὸν αὐτοκινητόδρομο 7, ἐπειδὴ πῆγε νὰ μὲ πετάξει ἔξω ἀπὸ τὸ δρόμο. Μετά, πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια περίπου, ἔπεσα ἀπὸ ἕνα τρακτὲρ μεθυσμένος κι ἔσπασα τὸ πόδι μου ὅταν μὲ πάτησε τὸ τρακτέρ. Γιὰ μῆνες περπατοῦσα μὲ πατερίτσες, σκουντώντας ὅποιον ἔβριζα στὸ διάβα μου, ἀνθρώπους καὶ ζῶα, κι ἔκανα τὴ ζωὴ τῆς Λίλι κόλαση. Εἶχα τὴ σωματικὴ διάπλαση ποδοσφαιριστῆ καὶ τὴν ἐπιδερμίδα τσιγγάνου, ἔβριζα, φώναζα, ἔδειχνα τὰ δόντια μου καὶ κουνοῦσα τὸ κεφάλι — λογικὸ ἦταν νὰ μὲ ἀποφεύγει ὁ κόσμος. Καὶ νά 'ταν μόνο αὐτά!

Γιὰ παράδειγμα, ἡ Λίλι ἔχει καλέσει κάποιες κυρίες στὸ σπίτι μας κι ἐγὼ μπαίνω μέσα μὲ τὸν βρόμικο γύψο μου, φορώντας ἀθλητικὲς κάλτσες καὶ μιὰ κόκκινη βελούδινη ρόμπα ποὺ εἶχα ἀγοράσει ἀπὸ τὸ Σούλκα στὸ Παρίσι γιὰ νὰ τὸ γιορτάσω ὅταν ἡ Φράνσις μοῦ εἶχε πεῖ ὅτι ἤθελε νὰ πάρουμε διαζύγιο. Ἐπίσης, φοράω κι ἕνα κόκκινο, μάλλινο, κυνηγετικὸ καπέλο. Ἀφοῦ λοιπὸν σκουπίζω τὴ μύτη καὶ τὸ μουστάκι μου μὲ τὰ δάχτυλα, σφίγγω τὸ χέρι τῶν καλεσμένων, λέγοντας: «Εἶμαι ὁ κύριος Χέντερσον. Τί κάνετε;» Καὶ πάω στὴ Λίλι καὶ σφίγγω καὶ τὸ δικό της χέρι, λὲς κι ἦταν ἁπλῶς ἄλλη μιὰ καλεσμένη, μιὰ ξένη σὰν τὶς ὑπόλοιπες. Καὶ τῆς λέω: «Τί κάνετε;» Ὑποθέτω πὼς οἱ κυρίες λένε ἀπὸ μέσα τους: «Δὲν τὴν ἀναγνωρίζει κάν. Ἐξακολουθεῖ νὰ νομίζει πὼς εἶναι παντρεμένος μὲ τὴν πρώτη του γυναίκα. Τί ἀπαίσιο!» Αὐτὴ ἡ φανταστικὴ συζυγικὴ πίστη τὶς ἐξάπτει.

Πέφτουν ἔξω ὅμως. Ὅπως ξέρει καλὰ ἡ Λίλι, τὸ ἔκανα ἐπίτηδες, καὶ ὅταν μένουμε μόνοι μοῦ βάζει τὶς φωνές: «Τζίν, τί θέλεις νὰ παραστήσεις; Τί νομίζεις ὅτι κάνεις;»

Ζωσμένος μὲ τὸ κόκκινο κορδόνι τῆς βελούδινης ρόμπας, μὲ τὸν πισινὸ νὰ πετάγεται πρὸς τὰ πίσω καὶ μὲ τὸ γύψο στὸ πόδι νὰ ξύνει δυνατὰ τὸ πάτωμα, στέκομαι ἀπέναντί της καὶ τῆς λέω κουνώντας τὸ κεφάλι: «Τσοὺ-τσοὺ-τσού!»

Ἐπειδὴ ὅταν μὲ ἔφεραν σπίτι ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο, μὲ τὸν ἴδιο ματωμένο, βαρὺ γύψο, τὴν εἶχα ἀκούσει νὰ λέει στὸ τηλέφωνο: «Πάλι ἔπαθε ἀτύχημα. Παθαίνει συνέχεια ἀτυχήματα, ἀλλὰ εἶναι πολὺ γερός. Ἔχει τὸν ἀπέθαντο». Ἔχει τὸν ἀπέθαντο! Πῶς σᾶς φαίνεται αὐτό; Ἐγὼ πάντως πικράθηκα πολύ.

Μπορεῖ ἡ Λίλι νὰ τὸ εἶπε γιὰ πλάκα. Τῆς ἀρέσει ν' ἀστειεύεται ὅταν μιλάει στὸ τηλέφωνο. Εἶναι

νταρντάνα, ζωηρὴ γυναίκα. Τὸ πρόσωπό της εἶναι γλυκὸ καὶ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἀντικατοπτρίζει τὸ χαρακτήρα της. Ἔχουμε περάσει καὶ πολὺ ὡραῖες στιγμὲς μαζί. Τώρα ποὺ τὸ σκέφτομαι, οἱ περισσότερες ἦταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐγκυμοσύνης της, τοὺς τελευταίους μῆνες. Πρὶν πέσουμε γιὰ ὕπνο, ἔτριβα τὴν κοιλιά της μὲ μπέιμπι ὅιλ γιὰ τὴν καταπολέμηση τῶν ραγάδων. Οἱ θηλές της εἶχαν γίνει καφὲ καὶ γυαλιστερές, καὶ τὰ παιδιὰ κινοῦνταν μέσα στὴν κοιλιά της, ἀλλάζοντας τὸ στρογγυλό της σχῆμα.

Τὴν ἔτριβα ἁπαλά, μὲ μεγάλη προσοχή, γιὰ νὰ μὴν κάνω κάτι κακὸ μὲ τὰ μεγάλα, χοντρὰ δάχτυλά μου. Καὶ μετά, πρὶν σβήσω τὸ φῶς, σκούπιζα τὰ χέρια μου στὰ μαλλιά μου, καληνύχτιζα τὴ Λίλι, τὴ φιλοῦσα καὶ ἀποκοιμιόμασταν μυρίζοντας τὸ ἄρωμα τοῦ μπέιμπι ὅιλ.

Ἀργότερα ὅμως ἄρχισε πάλι ὁ πόλεμος ἀνάμεσά μας, κι ὅταν τὴν ἄκουσα νὰ λέει πὼς εἶχα τὸν ἀπέθαντο, τὸ ἑρμήνευσα ἐχθρικά, ἂν καὶ ἤξερα πὼς δὲν ἦταν ἔτσι. Ὄχι. Τῆς εἶχα φερθεῖ σὰν νὰ ἦταν ξένη μπροστὰ στὶς καλεσμένες ἐπειδὴ δὲν μοῦ ἄρεσε νὰ τὴ βλέπω νὰ συμπεριφέρεται λὲς καὶ εἶναι ἡ κυρία τοῦ σπιτιοῦ· ἐπειδὴ ἐγώ, ὁ μοναδικὸς κληρονόμος τοῦ διάσημου αὐτοῦ ὀνόματος καὶ τῆς σημαντικῆς αὐτῆς περιουσίας, εἶμαι ἀλιτήριος κι ἐκείνη δὲν εἶναι κυρία ἀλλὰ ἁπλῶς ἡ σύζυγός μου — ἁπλῶς ἡ σύζυγός μου.

Κάθε χειμώνα ἡ κατάστασή μου χειροτέρευε, κι ἔτσι ἡ Λίλι ἀποφάσισε νὰ πᾶμε σ' ἕνα ξενοδοχεῖο στὸν Κόλπο τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου θὰ μποροῦσα νὰ ψαρεύω. Ἕνας εὐγενικὸς φίλος εἶχε χαρίσει στοὺς δίδυμους δυὸ σφεντόνες ἀπὸ κόντρα πλακέ, καὶ καθὼς ἄδειαζα τὰ πράγματά μου ἀπὸ τὴ βαλίτσα μου, ἀνακάλυψα τὴ μία καὶ ἄρχισα νὰ τὴ χρησιμοποιῶ. Παράτησα τὸ

ψάρεμα καὶ καθόμουν στὴν παραλία σημαδεύοντας μπουκάλια μὲ τὴ σφεντόνα. Πιθανότατα ὁ κόσμος ἔλεγε: «Τὸν βλέπεις αὐτὸν τὸν μεγαλόσωμο τύπο μὲ τὴν τεράστια μύτη καὶ τὸ μουστάκι; Ὁ προπάππους του ἦταν ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν καὶ τ' ἀδέρφια τοῦ παππού του ἦταν πρεσβευτὲς στὴν Ἀγγλία καὶ στὴ Γαλλία. Ὁ πατέρας του ἦταν ὁ διάσημος λόγιος Γουίλαρντ Χέντερσον, ποὺ ἔγραψε ἕνα βιβλίο γιὰ τὴ Σταυροφορία τῶν Ἀλβιγηνῶν καὶ ἦταν φίλος τοῦ Γουίλιαμ Τζέιμς καὶ τοῦ Χένρι Ἄνταμς». Ἂν τὰ ἔλεγαν αὐτά; Νὰ εἶστε βέβαιοι ὅτι τὰ ἔλεγαν. Βρισκόμουν λοιπὸν στὸ ξενοδοχεῖο μὲ τὴ γλυκιά, ἀγχωμένη δεύτερη σύζυγό μου, ἡ ὁποία ἦταν σχεδὸν ἕνα ὀγδόντα, καὶ τοὺς δίδυμους γιούς μας. Στὴν τραπεζαρία ἔριχνα μπέρμπον στὸν πρωινό μου καφὲ ἀπὸ ἕνα μεγάλο φλασκὶ καὶ στὴν παραλία ἔσπαγα μπουκάλια. Οἱ ἔνοικοι τοῦ ξενοδοχείου παραπονέθηκαν στὸν διευθυντὴ γιὰ τὰ σπασμένα γυαλιὰ καὶ ὁ διευθυντὴς ἀπευθύνθηκε στὴ Λίλι. Κανεὶς δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ τὰ βάλει μαζί μου. Ἦταν μιὰ ἀξιοπρεπὴς ἐπιχείρηση, δὲν δέχονταν Ἑβραίους, ἀλλὰ τοὺς ἔκατσα ἐγώ, ὁ Γ. Ε. Χέντερσον. Τὰ ὑπόλοιπα παιδιὰ ἔπαψαν νὰ παίζουν μὲ τοὺς γιούς μας, ἐνῶ οἱ μαμάδες τους ἀπέφευγαν τὴ Λίλι.

Ἡ Λίλι προσπάθησε νὰ μὲ λογικέψει. Ἤμασταν στὴ σουίτα μας, ἐγὼ μὲ τὸ μαγιό μου, κι ἐκείνη ξεκίνησε τὴν κουβέντα γιὰ τὴ σφεντόνα, τὰ σπασμένα γυαλιὰ καὶ τὴ στάση μου ἀπέναντι στοὺς ὑπόλοιπους ἐνοίκους. Σημειωτέον ὅτι ἡ Λίλι εἶναι πολὺ ἔξυπνη γυναίκα. Δὲν σὲ μαλώνει, ἀλλὰ ἠθικολογεῖ. Ἔχει πολὺ ἔντονη αὐτὴ τὴν τάση, καὶ ὅταν τὸ κάνει, ἀσπρίζει ὁλόκληρη κι ἀρχίζει νὰ μιλάει χαμηλόφωνα. Ὁ λόγος δὲν εἶναι ὅτι μὲ φοβᾶται, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὅλο αὐτὸ ἐπιφέρει μιὰ κρίση στὸ μυαλό της.

Όταν όμως κατάλαβε ότι δεν επρόκειτο να βγάλει άκρη με τη συζήτηση, άρχισε να κλαίει, και μόλις εγώ είδα τα δάκρυά της, βγήκα εκτός εαυτού και της φώναξα: «Θα τινάξω τα μυαλά μου στον αέρα! Θα αυτοπυροβοληθώ! Φρόντισα να πάρω μαζί μου το πιστόλι. Εδώ το έχω».

«Άχ, Τζίν!» αναφώνησε εκείνη. Σκέπασε το πρόσωπό της κι έφυγε τρέχοντας.

Θα σας πω γιατί.

2.

Επειδή ο πατέρας της είχε αυτοκτονήσει με τον ίδιο τρόπο, με πιστόλι.

Ένα από τα πράγματα που μας δένουν με τη Λίλι είναι ότι υποφέρουμε και οι δύο από τα δόντια μας. Είναι είκοσι χρόνια νεότερή μου, αλλά και οι δυο έχουμε γέφυρες. Εγώ στο πλάι, εκείνη μπροστά. Έχει χάσει τους τέσσερις άνω κοπτήρες. Συνέβη όταν ήταν ακόμα στο λύκειο και είχε πάει για γκόλφ με τον πατέρα της, τον οποίο λάτρευε. Ο κακομοίρης ο γέρος το έτσουζε κι εκείνη τη μέρα παραήταν πιωμένος για να παίξει γκόλφ. Χωρίς να κοιτάξει, εντελώς απροειδοποίητα, έριξε την πρώτη βολή και χτύπησε με το μπαστούνι την κόρη του. Πιάνεται η ψυχή μου όταν σκέφτομαι εκείνο τον μεθύστακα έμπορο υδραυλικών ειδών μαζί μ' ένα κοριτσάκι δεκαπέντε χρονών γεμάτο αίματα στο γήπεδο του γκόλφ μέσα στην αναθεματισμένη ζέστη του Ιουλίου. Να πάνε στο διάολο οι άχρηστοι οι μεθύστακες! Να πάνε στο διάολο αυτοί οι ανισόρροποι τύποι! Δεν αντέχω τους καραγκιόζηδες που βγαίνουν έξω μόλις γίνουν τύφλα, για να δείξουν δημοσίως πόσο πληγωμένοι είναι. Η Λίλι όμως

δὲν ἤθελε ν' ἀκούσει κουβέντα ἐναντίον του καὶ προτιμοῦσε νὰ κλαίει γιὰ κεῖνον παρὰ γιὰ τὸν ἑαυτό της. Κουβαλάει τὴ φωτογραφία του στὸ πορτοφόλι της.

Ἐγὼ προσωπικὰ δὲν τὸν γνώρισα τὸν γέρο. Ὅταν παντρευτήκαμε μὲ τὴ Λίλι, εἶχε πεθάνει δέκα, δώδεκα χρόνια. Λίγο μετὰ τὸ θάνατό του ἐκείνη παντρεύτηκε κάποιον ἀπὸ τὴ Βαλτιμόρη, ἀπὸ σχετικὰ καλὴ οἰκογένεια, ὅπως ἔχω μάθει — ἂν καί, τώρα ποὺ τὸ σκέφτομαι, τὸ ἔχω μάθει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ Λίλι. Ὡστόσο δὲν κατάφεραν νὰ τὰ βροῦν καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου πῆραν διαζύγιο (ἐγὼ τότε πολεμοῦσα στὴν Ἰταλία). Τέλος πάντων. Ὅταν γνωριστήκαμε, ἐκείνη εἶχε γυρίσει στὸ πατρικό της κι ἔμενε μὲ τὴ μητέρα της. Ἡ οἰκογένειά της εἶναι ἀπὸ τὸ Ντάνμπερι, τὴν πρωτεύουσα τῶν πιλοποιῶν. Μιὰ χειμωνιάτικη βραδιὰ ἔτυχε νὰ πᾶμε μὲ τὴ Φράνσις σ' ἕνα πάρτι στὸ Ντάνμπερι — ἡ Φράνσις δὲν ἤθελε καὶ πολὺ νὰ ἔρθει, ἐπειδὴ ἀλληλογραφοῦσε μὲ κάποιον διανοούμενο στὴν Εὐρώπη. Ἡ Φράνσις διαβάζει πολύ, γράφει ἀκατάπαυστα ἐπιστολὲς καὶ καπνίζει ἀσταμάτητα, καὶ ὅταν καταπιανόταν μὲ κάποιο φιλοσοφικὸ ζήτημα, τὴν ἔβλεπα ἐλάχιστα. Καθόταν στὸ δωμάτιό της καὶ κάπνιζε Σομπρέινι, βήχοντας καὶ κρατώντας σημειώσεις, ἐνῶ τὸ μυαλό της δούλευε διαρκῶς. Ἔ, λοιπόν, ὅταν πήγαμε σ' ἐκεῖνο τὸ πάρτι, βρισκόταν ἐν μέσω μιᾶς τέτοιας πνευματικῆς κρίσης, καὶ θυμήθηκε ξαφνικὰ ὅτι ἔπρεπε νὰ κάνει κάτι ἀμέσως, ὁπότε πῆρε τὸ αὐτοκίνητο κι ἔφυγε, ἀγνοώντας με τελείως. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ τὰ εἶχα μπερδέψει κι ἐγώ — ἤμουν ὁ μοναδικὸς ἐκεῖ μέσα μὲ ἐπίσημο φράκο. Σκοῦρο μπλέ. Θὰ πρέπει νὰ ἤμουν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος μὲ μπλὲ φράκο στὸ συγκεκριμένο μέρος τῆς πολιτείας. Ἔνιωθα λὲς καὶ φοροῦσα ἕνα ὁλόκληρο στρέμμα ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ σκοῦρο ὕφασμα, ἐνῶ ἡ Λίλι

—τὴν ὁποία μοῦ εἶχαν συστήσει πρὶν ἀπὸ ἕνα δεκάλεπτο περίπου— ἦταν ντυμένη μ' ἕνα χριστουγεννιάτικο κόκκινο καὶ πράσινο ριγὲ φόρεμα. Πιάσαμε τὴν κουβέντα.

Ὅταν ἡ Λίλι εἶδε τί συνέβη, προσφέρθηκε νὰ μὲ γυρίσει σπίτι μου κι ἐγὼ τῆς εἶπα: «Ἐντάξει». Βγήκαμε ἔξω στὸ χιόνι καὶ πήγαμε στὸ αὐτοκίνητό της.

Ἦταν μιὰ νύχτα μὲ ξαστεριὰ καὶ τὸ χιόνι ἔτριζε κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας. Εἶχε παρκάρει σὲ μιὰ ἀνηφόρα καμιὰ τρακοσαριὰ μέτρα μῆκος, λεία σὰν σίδερο. Μόλις ξεκίνησε, τὸ αὐτοκίνητο γλίστρησε στὸν πάγο καὶ ἡ Λίλι τὰ ἔχασε κι ἔβαλε τὶς φωνές: «Γιουτζίν!» Μὲ ἀγκάλιασε. Δὲν ὑπῆρχε ψυχὴ σ' ἐκείνη τὴν ἀνηφόρα, οὔτε στὰ καθαρισμένα δρομάκια μπροστὰ ἀπ' τὶς εἰσόδους τῶν σπιτιῶν. Ὅπως καὶ στὴν ὑπόλοιπη γειτονιά, ἀπ' ὅσο ἔβλεπα. Τὸ αὐτοκίνητο ἔκανε στροφὴ ἑκατὸν ὀγδόντα μοῖρες. Τὰ μπράτσα της πρόβαλαν γυμνὰ ἀπὸ τὰ κοντὰ γούνινα μανίκια της κι ἔπιασαν τὸ κεφάλι μου, ἐνῶ τὰ μεγάλα μάτια της κοιτοῦσαν τὸ παρμπρίζ καὶ τὸ αὐτοκίνητο κυλοῦσε στὸν πάγο καὶ στὴν πάχνη. Δὲν εἶχε προλάβει κὰν νὰ βάλει ταχύτητα, ὁπότε τέντωσα τὸ χέρι καὶ γύρισα τὸ κλειδὶ γιὰ νὰ σβήσω τὴ μηχανή. Γλιστρήσαμε στὸ χιόνι, ἀλλὰ ὄχι πολὺ μακριά, καὶ ὕστερα πῆρα ἐγὼ τὸ τιμόνι. Τὸ φεγγαρόφωτο ἦταν πολὺ λαμπερό.

«Πῶς ἤξερες τ' ὄνομά μου;» τὴ ρώτησα, κι ἐκείνη ἀπάντησε: «Μά, ὅλοι σὲ ξέρουν, εἶσαι ὁ Γιουτζὶν Χέντερσον».

Ἀφοῦ μιλήσαμε λίγο ἀκόμα, μοῦ εἶπε: «Πρέπει νὰ χωρίσεις τὴ γυναίκα σου».

«Τί εἶν' αὐτὰ ποὺ λές; Δὲν εἶναι σωστό. Ἐξάλλου, θὰ μποροῦσα νὰ εἶμαι πατέρας σου», τῆς εἶπα.

Συναντηθήκαμε πάλι τὸ καλοκαίρι. Αὐτὴ τὴ φορὰ ψώνιζε καὶ φοροῦσε καπέλο, ἄσπρο πικὲ φόρεμα καὶ

ἄσπρα παπούτσια. Ὁ καιρὸς τὸ πήγαινε γιὰ βροχή, καὶ δὲν ἤθελε νὰ βραχοῦν τὰ ροῦχα της (τὰ ὁποῖα παρατήρησα πὼς ἦταν ἤδη λερωμένα), ὁπότε μοῦ ζήτησε νὰ τὴ γυρίσω σπίτι της. Ἐγὼ εἶχα πάει στὸ Ντάνμπερι γιὰ ν' ἀγοράσω ξυλεία γιὰ τὸν ἀχυρώνα, καὶ τὸ στέισον βάγκον μου ἦταν φορτωμένο ξύλα. Ἡ Λίλι μὲ καθοδηγοῦσε πρὸς τὸ σπίτι της, ἀλλὰ ἔχασε τὸ δρόμο ἀπὸ τὴν πολλὴ νευρικότητα. Ἦταν πανέμορφη, ἀλλὰ ἀπίστευτα νευρική. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶχε ἀποπνικτικὴ ὑγρασία κι ὕστερα ἔπιασε βροχή. Μοῦ εἶπε νὰ στρίψω δεξιὰ σ' ἕνα δρόμο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ βγοῦμε σὲ μιὰ περίφραξη μὲ γκρὶ συρματόπλεγμα γύρω ἀπὸ ἕνα λατομεῖο γεμάτο νερό — σ' ἕνα ἀδιέξοδο. Ὁ οὐρανὸς εἶχε σκοτεινιάσει τόσο πολύ, ποὺ τὸ συρματόπλεγμα ἔμοιαζε ἄσπρο. Ἡ Λίλι ἄρχισε νὰ φωνάζει: «Σὲ παρακαλῶ, γύρνα πίσω! Γρήγορα, γύρνα πίσω! Δὲν θυμᾶμαι τὸ δρόμο καὶ πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ πάω σπίτι μου».

Τελικὰ φτάσαμε μόλις ἄρχιζε ἡ θύελλα — ἦταν ἕνα μικρὸ σπιτάκι μὲ τὴ μυρωδιὰ κλεισούρας ποὺ ἔχουν τὰ δωμάτια ὅταν κάνει ζέστη.

«Ἡ μητέρα μου ἔχει πάει γιὰ μπρίτζ», εἶπε ἡ Λίλι. «Πρέπει νὰ τὴν πάρω τηλέφωνο καὶ νὰ τῆς πῶ νὰ μὴ γυρίσει σπίτι. Ἔχει τηλέφωνο στὴν κρεβατοκάμαρά μου». Ἔτσι λοιπὸν ἀνεβήκαμε ἐπάνω. Σᾶς διαβεβαιώνω πὼς ἡ συμπεριφορὰ τῆς Λίλι δὲν εἶχε τίποτα τὸ πρόστυχο ἢ τὸ χυδαῖο. Ὅταν ξεντύθηκε, ἄρχισε νὰ μιλάει μὲ τρεμάμενη φωνή: «Σ' ἀγαπῶ! Σ' ἀγαπῶ!» Κι ἐγὼ εἶπα ἀπὸ μέσα μου καθὼς ἀγκαλιαστήκαμε: «Πῶς εἶναι δυνατὸν ν' ἀγαπάει ἐμένα — *ἐμένα, ἐμένα*;» Ἀκούστηκε ἕνα κουβάρι ἀπὸ μπουμπουνητὰ κι ὕστερα ξέσπασε δυνατὴ βροχὴ μὲ ἀστραπὲς ποὺ μαστίγωνε τοὺς δρόμους, τὰ δέντρα, τὶς στέγες καὶ τὰ παντζούρια. Τὰ πάντα ἄστραφταν.

Ὅμως τὸ κορμί της ἀπέπνεε μιὰ ζεστὴ μυρωδιὰ σὰν φρεσκοψημένο ψωμὶ ὅταν ξαπλώσαμε στὰ σεντόνια, ποὺ τὰ σκοτείνιαζε ἡ καταιγίδα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἐκείνη δὲν σταμάτησε νὰ λέει: «Σ' ἀγαπῶ!» Ἔτσι μείναμε ξαπλωμένοι ἥσυχα ὥσπου βράδιασε.

Ἡ μητέρα της περίμενε στὸ καθιστικό. Δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅτι μοῦ ἄρεσε καὶ πολὺ αὐτό. Ἡ Λίλι τῆς εἶχε τηλεφωνήσει καὶ τῆς εἶχε πεῖ «Μὴ βιαστεῖς νὰ γυρίσεις σπίτι», ἑπομένως ἡ μητέρα της εἶχε παρατήσει ἀμέσως τὸ μπρὶτζ καὶ εἶχε ἐπιστρέψει κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ἀπὸ τὶς χειρότερες καλοκαιρινὲς θύελλες τῶν τελευταίων χρόνων. Ὄχι, δὲν μοῦ ἄρεσε καθόλου. Ὄχι ὅτι μὲ φόβιζε ἡ γριά, ἀντιλήφθηκα ὅμως τὰ σημάδια. Ἡ Λίλι εἶχε φροντίσει ἔτσι ὥστε νὰ μᾶς πιάσει στὰ πράσα. Ἐγὼ κατέβηκα πρῶτος κάτω καὶ εἶδα ἕνα φῶς ἀναμμένο δίπλα στὸν καναπέ. Ὅταν ἔφτασα στὸ τελευταῖο σκαλὶ καὶ τὴν ἀντίκρισα, εἶπα: «Μὲ λένε Χέντερσον». Ἡ μητέρα της ἦταν μιὰ χαριτωμένη, στρουμπουλὴ γυναίκα μὲ πρόσωπο πορσελάνινης κούκλας, μακιγιαρισμένη μὲ ἄσπρη πούδρα γιὰ τὸ μπρίτζ. Φοροῦσε καπέλο καὶ κρατοῦσε μιὰ δερμάτινη τσάντα, ποὺ τὴν ἀκούμπησε στὰ γόνατά της μόλις κάθισε. Συνειδητοποίησα ὅτι σχημάτιζε στὸ μυαλό της τὸ κατηγορητήριο ἐναντίον τῆς Λίλι. «Μέσα στὸ ἴδιο μου τὸ σπίτι. Μ' ἕναν παντρεμένο». Καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ μυρωδιὰ τῆς Λίλι, ἡ μυρωδιὰ φρεσκοψημένου ψωμιοῦ, θὰ πρέπει νὰ ἦταν αἰσθητὴ ἐπάνω μου. Καὶ ἡ Λίλι, πανέμορφη, κατέβηκε τὴ σκάλα γιὰ νὰ ἐπιδείξει στὴ μαμά της τὸ κατόρθωμά της. Ἐγὼ παρίστανα τὸν ἀνήξερο, στεκόμουν μὲ τὶς μεγάλες μπότες μου πάνω στὸ χαλὶ καὶ χάιδευα περιστασιακὰ τὸ μουστάκι μου. Αἰσθάνθηκα ἀνάμεσά τους τὴ βαριὰ παρουσία τοῦ Σίμονς, τοῦ μπαμπᾶ τῆς Λίλι, τοῦ χοντρέμπορου ὑδραυλικῶν εἰδῶν ποὺ εἶχε αὐτοκτονήσει. Μάλιστα

εἶχε αὐτοπυροβοληθεῖ στὸ διπλανὸ δωμάτιο ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς Λίλι, στὴ μεγάλη κρεβατοκάμαρα. Ἡ Λίλι θεωροῦσε τὴ μητέρα της ὑπεύθυνη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα της. Ἑπομένως, ἐγὼ τί ἤμουν; Ἕνα μέσο γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ὀργή της; «Ἄ, ὄχι, φιλαράκο», εἶπα ἀπὸ μέσα μου, «δὲν εἶσ' ἐσὺ γιὰ τέτοια. Μὴν ἀνακατευτεῖς σ' αὐτὴ τὴν ἱστορία».

Φαίνεται πὼς ἡ μητέρα ἀποφάσισε νὰ φερθεῖ κόσμια. Θὰ ἐπιδείκνυε ἀνωτερότητα καὶ θὰ κέρδιζε τὴ Λίλι σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι. Ἴσως νὰ τὸ ἔκανε ἀπὸ φυσικοῦ της. Ὅπως καὶ νά 'χει, ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐγενικὴ ἀπέναντί μου, ἀλλὰ κάποια στιγμὴ δὲν κατάφερε νὰ συγκρατηθεῖ καὶ εἶπε: «Ἔχω γνωρίσει τὸν γιό σας».

«Ἀλήθεια; Ἕνα ψηλό, λεπτὸ παιδί; Τὸν Ἔντουαρντ; Ὁδηγεῖ ἕνα κόκκινο Ἔμ Τζί. Μερικὲς φορὲς κυκλοφορεῖ στὸ Ντάνμπερι».

Ἔφυγα ὕστερα ἀπὸ λίγο, λέγοντας στὴ Λίλι: «Εἶσαι πολὺ ὄμορφο κορίτσι, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ κάνεις αὐτὸ στὴ μητέρα σου».

Ἡ στρουμπουλὴ γριὰ καθόταν στὸν καναπὲ μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια στὴν ποδιά της, μισοκλείνοντας τὰ μάτια της γιὰ νὰ μὴν κλάψει ἢ ἁπλῶς ἀπὸ ἐκνευρισμό.

«Ἀντίο, Γιουτζίν», εἶπε ἡ Λίλι.

«Γειὰ χαρά, δεσποινὶς Σίμονς», τῆς εἶπα.

Δὲν χωρίσαμε ἀκριβῶς σὰν φίλοι.

Ὡστόσο σύντομα συναντηθήκαμε ξανά, αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως στὴ Νέα Ὑόρκη, καθὼς ἡ Λίλι εἶχε ἀφήσει τὴ μητέρα της, εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ Ντάνμπερι καὶ εἶχε νοικιάσει ἕνα διαμέρισμα χωρὶς θέρμανση στὴν ὁδὸ Χάντσον, σὲ μιὰ πολυκατοικία ὅπου οἱ μεθυσμένοι χώνονταν στὴ σκάλα τῆς εἰσόδου γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπ' τὴν κακοκαιρία. Μπῆκα μέσα ρίχνοντας τὴν τεράστια σκιὰ καὶ τὸ μεγάλο βάρος μου στὶς

σκάλες, μὲ τὸ πρόσωπό μου κατακόκκινο ἀπ' τὸ ποτὸ καὶ τὸν ἀέρα τῆς ἐξοχῆς καὶ μιὰ φωνὴ μὲς στὴν καρδιά μου ποὺ ἔλεγε ἀσταμάτητα: *θέλω, θέλω, θέλω, ὤ, θέλω – ναί, συνέχισε*, εἶπα μέσα μου. *Χτύπα, χτύπα, χτύπα!* Καὶ συνέχισα ν' ἀνεβαίνω τὰ σκαλοπάτια μὲ τὸ χοντρὸ παλτό μου, τὰ κίτρινα γάντια καὶ τὰ παπούτσια μου ἀπὸ γουρουνίσο δέρμα καὶ μ' ἕνα πορτοφόλι ἐπίσης ἀπὸ γουρουνίσιο δέρμα στὴν τσέπη, βράζοντας ἀπ' τὸν πόθο καὶ τὴν ταραχή, ἐνῶ συνειδητοποιοῦσα ὅτι τὸ βλέμμα μου πιθανότατα γυάλιζε μέχρι τὸ πλατύσκαλο τοῦ τελευταίου ὀρόφου, ἐκεῖ ὅπου ἡ Λίλι εἶχε ἀνοίξει τὴν πόρτα καὶ μὲ περίμενε. Τὸ πρόσωπό της ἦταν στρογγυλό, λευκὸ καὶ παχουλό, τὰ μάτια της διάφανα καὶ μισόκλειστα.

«Διάολε! Πῶς ἀντέχεις νὰ μένεις σ' αὐτὸ τὸ ἀχούρι; Βρομάει ἐδῶ μέσα», εἶπα. Ἡ πολυκατοικία εἶχε κοινὲς τουαλέτες. Τὰ καζανάκια εἶχαν γίνει πράσινα καὶ τὰ τζάμια στὶς πόρτες ἦταν βυσσινί.

Εἶχε πιάσει φιλίες μὲ τοὺς ἐξαθλιωμένους ἐνοίκους, κυρίως μὲ τὶς μητέρες καὶ τοὺς γέρους. Καταλάβαινε, μοῦ εἶπε, γιατί εἶχαν τηλεόραση ἐνῶ ζοῦσαν μὲ ἐπιδόματα πρόνοιας, τοὺς ἐπέτρεπε ν' ἀφήνουν τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρό τους στὸ ψυγεῖο της καὶ συμπλήρωνε τὰ ἔντυπα τῆς πρόνοιας γιὰ λογαριασμό τους. Νομίζω ὅτι πίστευε πὼς τοὺς βοηθοῦσε καὶ ἤθελε νὰ δείξει σ' αὐτοὺς τοὺς μετανάστες καὶ τοὺς Ἰταλοὺς πόσο καλοὶ μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ Ἀμερικάνοι. Πάντως προσπαθοῦσε εἰλικρινὰ νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσει καὶ τριγύριζε ὅλο παρορμητικότητα, λέγοντας ἕνα σωρὸ ἀσύνδετα πράγματα.

Οἱ μυρωδιὲς τῆς πολυκατοικίας σ' ἔπιαναν ἀπ' τὴ μύτη. Καθὼς ἀνέβαινα τὶς σκάλες, εἶπα: «Οὔφ! Δὲν εἶμαι καθόλου σὲ φόρμα!»

Μπήκαμε στὸ διαμέρισμά της στὸν τελευταῖο ὄροφο. Ἦταν κι αὐτὸ βρόμικο, ἀλλὰ τουλάχιστον ἦταν φωτεινό. Καθίσαμε νὰ μιλήσουμε καὶ ἡ Λίλι μοῦ εἶπε: «Ἔχεις σκοπὸ νὰ χαραμίσεις τὴν ὑπόλοιπη ζωή σου;»

Μὲ τὴ Φράνσις δὲν ὑπῆρχε πιὰ καμία ἐλπίδα. Ἀπὸ τότε ποὺ γύρισα ἀπὸ τὸ Στρατό, μόνο μία φορὰ εἴχαμε ἐρωτικὴ ἐπαφή, μετὰ μὲ σταμάταγε, ἔτσι λοιπὸν τὴν ἄφηνα στὴν ἡσυχία της πάνω κάτω. Ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα πρωί, ὅταν πιάσαμε στὴν κουζίνα μιὰ συζήτηση ποὺ μᾶς χώρισε ὁριστικά. Μόνο λίγες λέξεις. Κάπως ἔτσι: «Καὶ τί θέλεις νὰ κάνεις τώρα;»

(Τότε εἶχα χάσει τὸ ἐνδιαφέρον μου γιὰ τὸ ἀγρόκτημα.)

«Ἀναρωτιέμαι», εἶπα, «μήπως μπορῶ ἀκόμα νὰ γίνω γιατρός, ἂν μπορῶ νὰ μπῶ στὴν Ἰατρική».

Ἡ Φράνσις, ποὺ συνήθως ἦταν σοβαρή, γιὰ νὰ μὴν πῶ σκυθρωπὴ καὶ βλοσυρή, μοῦ γέλασε κατάμουτρα. Καθὼς γελοῦσε, ἐγὼ ἔβλεπα μόνο τὸ σκοτεινό, ἀνοιχτὸ στόμα της, οὔτε κὰν τὰ δόντια της, πράγμα παράξενο, γιατὶ ἔχει δόντια, καὶ μάλιστα κάτασπρα. Ποῦ εἶχαν πάει;

«Καλά, ἐντάξει», εἶπα.

Ἔτσι λοιπὸν συνειδητοποίησα ὅτι ἡ Λίλι εἶχε ἀπόλυτο δίκιο γιὰ τὴ Φράνσις. Ὡστόσο τὰ ὑπόλοιπα δὲν ἔβγαζαν νόημα.

«Πρέπει ὁπωσδήποτε νὰ κάνω παιδί. Δὲν μπορῶ νὰ περιμένω γιὰ πολὺ ἀκόμη», εἶπε ἡ Λίλι. «Σὲ λίγα χρόνια θὰ γίνω τριάντα».

«Ἐγὼ σοῦ φταίω;» τῆς εἶπα. «Τί σ' ἔπιασε τώρα;»

«Ἐμεῖς οἱ δυὸ πρέπει νὰ εἴμαστε μαζί», συνέχισε.

«Ποιός τὸ λέει αὐτό;»

«Ἀλλιῶς θὰ πεθάνουμε», εἶπε.

Πέρασε ἕνας χρόνος περίπου, ἀλλὰ δὲν κατάφερε νὰ μὲ πείσει. Δὲν πίστευα πὼς ἦταν τόσο ἁπλό. Ἔτσι λοιπὸν αὐτὴ παντρεύτηκε ξαφνικὰ ἕναν ἄντρα ἀπὸ τὸ Νιοὺ Τζέρζι, ἕναν τύπο ὀνόματι Χάζαρντ, χρηματιστή. Τώρα ποὺ τὸ σκέφτομαι, μοῦ εἶχε μιλήσει γι' αὐτὸν μιὰ-δυὸ φορές, ἀλλὰ νόμιζα πὼς ἦταν ἄλλος ἕνας συναισθηματικὸς ἐκβιασμὸς ἐκ μέρους της. Γιατὶ μὲ ἐκβίαζε. Τέλος πάντων, τὸν παντρεύτηκε. Αὐτὸς ἦταν ὁ δεύτερος γάμος της. Ἔπειτα ἐγὼ πῆρα τὴ Φράνσις καὶ τὶς δυὸ κόρες μας καὶ πήγαμε γιὰ ἕνα χρόνο στὴν Εὐρώπη, στὴ Γαλλία.

Ὅταν ἤμουν μικρός, εἶχα περάσει κάμποσα χρόνια στὸ νότιο τμῆμα τῆς χώρας, κοντὰ στὴν πόλη Ἀλμπί, ὅπου ὁ γέρος μου καταγινόταν μὲ τὴν ἔρευνά του. Πρὶν ἀπὸ πενήντα χρόνια κορόιδευα ἕνα παιδὶ ποὺ ἔμενε ἀπέναντί μου: «François, oh François, ta soeur est constipée».* Ὁ πατέρας μου ἦταν μεγαλόσωμος, γεροδεμένος καὶ καθαρός. Τὰ μακριά, λινὰ ἐσώρουχά του ἦταν φτιαγμένα στὴν Ἰρλανδία καὶ τὰ γάντια του ἦταν ἀπὸ τὸν οἶκο Βιτάλε Μιλάνο τῆς Ρώμης. Ἔπαιζε σχετικὰ καλὸ βιολί. Ἡ μητέρα μου ἔγραφε ποιήματα στὸν καθεδρικὸ ναὸ τοῦ Ἀλμπί. Τῆς ἄρεσε νὰ διηγεῖται μιὰ ἱστορία γιὰ μιὰ κυρία ἀπὸ τὸ Παρίσι, ἡ ὁποία ἦταν πολὺ καθωσπρέπει. Συναντήθηκαν στὸν στενὸ διάδρομο τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ κυρία τῆς εἶπε: «Voulez-vous que je passasse;» Κι ἡ μητέρα μου τῆς ἀπάντησε: «Passassassez, Madame».* Ἔλεγε αὐτὸ τὸ ἀστεῖο σὲ ὅλους καὶ γιὰ πολλὰ χρόνια γελοῦσε κι ἐπαναλάμβανε ψιθυριστὰ «Passassassez». Πᾶνε αὐτὲς οἱ ἐποχές. Πέρασαν ἀνεπιστρεπτί.

Ἡ Φράνσις κι ἐγὼ δὲν πήγαμε στὸ Ἀλμπὶ μὲ τὰ παιδιά. Ἐκείνη παρακολουθοῦσε μαθήματα στὸ Παρίσι, στὸ Κολέγιο τῆς Γαλλίας, ὅπου βρίσκονταν ὅλοι οἱ φιλόσοφοι. Δὲν ἦταν εὔκολο νὰ νοικιάσεις διαμέρι-

σμα στὸ Παρίσι, ἀλλὰ τελικὰ βρῆκα ἕνα καλὸ ἀπὸ ἕναν Ρῶσο πρίγκιπα. Ὁ Ντὲ Βογκουὶ ἀναφέρει τὸν παππού του, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑπουργὸς τοῦ Νικολάου τοῦ Α΄. Ἦταν ἕνας ψηλός, εὐγενικὸς ἄνθρωπος. Ἡ γυναίκα του ἦταν Ἰσπανίδα, καὶ ἡ Ἰσπανίδα πεθερά του, ἡ Σενιόρα Γκιρλάντες, τοῦ γκρίνιαζε ἀκατάπαυστα. Ὁ τύπος ὑπέφερε. Ἡ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιά του πῆγαν νὰ μείνουν μὲ τὴ γριὰ κι ἐκεῖνος ἐγκαταστάθηκε στὴ σοφίτα, στὸ δωμάτιο τῆς καμαριέρας. Ἔχω περίπου τρία ἑκατομμύρια δολάρια. Ὑποθέτω ὅτι θὰ μποροῦσα νὰ εἶχα κάνει κάτι γιὰ νὰ τὸν βοηθήσω. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὅμως μὲ κατάτρωγαν οἱ ἀπαιτήσεις τῆς καρδιᾶς μου ποὺ προανέφερα — *θέλω, θέλω!* Ὁ κακομοίρης ὁ πρίγκιπας! Τὰ παιδιά του ἦταν ἄρρωστα καὶ μοῦ εἶπε ὁ ἴδιος πὼς ἂν ἡ κατάσταση δὲν βελτιωνόταν, θὰ πηδοῦσε ἀπὸ τὸ παράθυρο.

«Μὴ λὲς παλαβομάρες, πρίγκιπα», τοῦ εἶπα.

Αἰσθανόμουν τύψεις, ἐπειδὴ ἔμενα στὸ διαμέρισμά του, κοιμόμουν στὸ κρεβάτι του κι ἔκανα μπάνιο στὴν μπανιέρα του δυὸ φορὲς τὴ μέρα. Ὅμως ἐκεῖνα τὰ δυὸ ζεστὰ μπάνια, ἀντὶ νὰ μὲ βοηθήσουν, ἐνέτειναν τὴ μελαγχολία μου. Ἀφοῦ εἶχα πεῖ στὴ Φράνσις τὰ ὄνειρά μου γιὰ νὰ σταδιοδρομήσω στὴν Ἰατρικὴ κι ἐκείνη μὲ εἶχε περιγελάσει, δὲν συζήτησα ξανὰ κάτι ἄλλο μαζί της. Τριγύριζα καθημερινὰ στὸ Παρίσι, πήγαινα μὲ τὰ πόδια μέχρι τὰ ἐργοστάσια τῶν Γκομπλέν, τὸ νεκροταφεῖο Πὲρ Λασὲζ καὶ τὸ Σὲν Κλού. Τὸ μόνο ἄτομο ποὺ σκεφτόταν πῶς ἦταν ἡ ζωή μου τότε ἦταν ἡ Λίλι, πλέον Λίλι Χάζαρντ. Στὸ ἀνταλλακτήριο συναλλάγματος τῆς Ἀμέρικαν Ἔξπρὲς ἔλαβα ἕνα σημείωμα ἀπ' αὐτή. Ἦταν γραμμένο σὲ μιὰ κάρτα μὲ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ γάμου της, πολὺ μετὰ τὴν ἡμερομηνία τῆς τελετῆς. Πῆγα νὰ σκάσω ἀπὸ τὴν ταραχή μου, κι ἐπειδὴ σ' ἐκείνη τὴ γειτονιά, κοντὰ στὴν

περιοχὴ Μαντλέν, συχνάζουν πολλὲς πόρνες, ἔκανα μιὰ βόλτα γιὰ νὰ ρίξω μιὰ ματιά. Ὡστόσο ἐκείνη ἡ ἀέναη ἐπανάληψη μέσα μου —*θέλω, θέλω!*— δὲν ἔλεγε νὰ σταματήσει, ὅσα πρόσωπα κι ἂν ἔβλεπα. Καὶ εἶδα μερικὰ ἐντυπωσιακὰ πρόσωπα.

«Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔρθει ἡ Λίλι», σκέφτηκα. Καὶ πράγματι ἦρθε. Τριγύριζε ὅλη τὴν πόλη μὲ ταξὶ γιὰ νὰ μὲ βρεῖ καὶ μὲ πέτυχε τελικὰ κοντὰ στὸ σταθμὸ τοῦ μετρὸ στὸ Βαβέν. Νταρντάνα καὶ λαμπερή, μοῦ φώναξε μέσ' ἀπὸ τὸ ταξί. Ἄνοιξε τὴν παλιὰ πόρτα καὶ προσπάθησε νὰ σταθεῖ στὸ μαρσπιὲ τοῦ αὐτοκινήτου. Ναί, ἦταν ὄμορφη — ὡραῖο πρόσωπο, καθαρό, ἁγνὸ πρόσωπο, ζεστὸ καὶ λευκό. Ὁ λαιμός της, τεντωμένος, ἦταν μακρὺς καὶ καλοσχηματισμένος. Τὸ πάνω χεῖλος της τρεμόπαιζε ἀπὸ χαρά. Ὡστόσο, παρὰ τὴ συγκίνησή της, θυμήθηκε νὰ καλύψει τὰ μπροστινά της δόντια. Τί μ' ἔνοιαζε τότε ἂν εἶχε καινούργια πορσελάνινα δόντια; Εὐλογημένος ὁ Κύριος καὶ τὰ ἐλέη Του, ποὺ μοῦ στέλνει καθημερινά!

«Λίλι! Πῶς εἶσαι, μικρή; Ἀπὸ ποῦ ξεφύτρωσες;»

Ἤμουν καταχαρούμενος. Μοῦ εἶπε ὅτι μὲ θεωροῦσε ἕναν ἄξεστο, χοντρὸ ἀλλὰ ἀρκετὰ ἀξιόλογο τύπο, πίστευε πὼς θὰ ἦταν καλύτερο νὰ ζήσω παρὰ νὰ πεθάνω (ἂν περνοῦσα ἄλλον ἕναν τέτοιο χρόνο στὸ Παρίσι, κάτι μέσα μου θὰ σκούριαζε γιὰ πάντα), κι ἐπιπλέον ὅτι εἶχα προοπτικὲς νὰ ἐξελιχθῶ σὲ καλὸ ἄνθρωπο. Μ' ἀγαποῦσε.

«Τί τὸν ἔκανες τὸν ἄντρα σου;» τὴ ρώτησα.

Καθὼς γυρίζαμε στὸ ξενοδοχεῖο της, περπατώντας στὴ λεωφόρο Ρασπάιγ, μοῦ εἶπε: «Νόμιζα πὼς ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ κάνω παιδιά. Μὲ πῆραν τὰ χρόνια». (Τότε ἡ Λίλι ἦταν εἴκοσι ἑπτὰ χρονῶν.) «Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου ὅμως κατάλαβα πὼς ἦταν λάθος. Προσπάθησα νὰ βγῶ ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο σ' ἕνα φα-